

Masarykova univerzita
Fakulta sociálních studií

Historický kontext multilaterálního obchodního systému (GATT / WTO)

Oldřich Krpec, FSS MU

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Liberální mezinárodní obchodní systém 19. století

- **Změna** v zahraničně-obchodní politice:
 - **Zákony o plavbě** liberalizovány ve 20. letech 19.st; zrušeny **1849**;
 - **GB doktrína volného obchodu**; jednostranné zrušení cel a obchodních omezení;
 - **1860 Cobden-Chevalier** dohoda a bilaterální smlouvy (**MFN**);
- Obchodní **imperialismus**:
 - Prosazení **volného obchodu** v **Indii, Číně, Persii, Otomanském impériu**, Thajsku, povinnost nízkých cel v **Japonsku**;
 - **Dezindustrializace**, ale není povinnost obchodu jen s mateřským územím (ZoP);
- **Pozitivní dopad** na světovou ekonomiku:
 - Posílení **specializace**, šíření **technologií**;
 - Příliv **kapitálu** do oblastí s nerostnými surovinami;
 - Systém **zlatého standardu**;
 - **Britská poptávka** – motor růstu i pro ochranářské země (USA);
- Mezinárodní **obchodní systém**: **světová cena**, kapitál, informace, **migrace**;
 - Rozsah a hloubka integrace:
 - **politická regulace**, **kolonie** jako **odbytiště** a zdroje surovin a komodit,
 - prosazování zájmů mateřských území (suroviny, potraviny, odbyt); **mocenská asymetrie**;
 - **Limity** mezinárodního obchodu:
 - **vzdálenost** a dopravní náklady- **nezapojení** rozsáhlých oblastí;
 - **malá velikost sektoru IT** mimo západ;
- Od konce 19st **posilování PROT**; **industrializace** GER a kont. (státní zásahy a infant); **slábnutí GB hegemonie**, přehodnocování pozice FT...

Roční růst jednotlivých hospodářských sektorů periodizovaných dle obchodních politik a tempa hospodářského růstu (procenta)

	Export	HNP	Zemědělství	Průmysl	Populace
Obchodní politiky - Evropa					
Protekcionalismus: 1830-1844/1846	3,5	1,7	2,7	0,8	0,6
Britský liberalizmus: 1844/1846-1858/1860	6,0	1,5	2,3	0,9	0,7
Evropský liberalizmus: 1858/1860-1877/1879	3,8	1,7	1,8	0,5	0,8
Revize liberalizmu: 1877/1879–1890/1892	2,9	1,2	2,2	0,9	0,9
Protekcionalismus: 1890/1892-1913	3,5	2,4	3,2	1,8	1,0
Období – kontinentální Evropa					
Období růstu: 1829/1831–1868/1870	4,3	1,8	2,0	1,0	0,7
Deprese: 1868/1870–1891/1893	2,9	1,0	2,0	0,8	0,9
Období rychlého růstu: 1891/1893-1911/1913	4,0	2,6	3,8	1,5	1,1

Důsledky první světové války

- **Předválečné** úrovně mezin. **obchodu** dosaženo **1924**;
- Prodloužení **hranic** vznikem nových států – problémové země (nacionalismus - protekcionismus);
- **USA** (extra E) **produkce** i odbyt během války **stouply**:
 - **ceny** surovin a potravin **vysoké**, trhy zaručeny;
 - **investice** do nových **technologií** (zemědělci) a zadlužení – po válce návrat Evropské konkurence;
- **Mimoevropské** země ztratily během války dodávky prům. výrobků a **industrializovaly**
 - po válce **konkurence** Evropy;
 - **evropští** producenti – čelili **novým** lokálním **výrobcům**, byli **vytěsněni americkou** konkurencí; exportní příjmy přitom nutně potřebovali...
- **Německo**:
 - katastrofální výsledek **pařížské mírové konference**, ztráty **území** (13% + 10% obyvatel) **surovin** (75% rudy, 25% uhlí) (okupovány kolonie, zabaveny zahraniční investice, dovoz surovin bez deviz nemožný), **průmyslu**;
 - drastické **reparace** (33 mld USD 2x HDP); **okupace Porúří** 1922, žádné zdroje peněz;
 - nastartovaná **inflační spirála** (1:4,2 1914 – 1:4,2tril 1923);
 - 1923 reálný HDP na 50% 1913; USA začíná půjčovat...

Velká hospodářská krize

Ve světě **deprese**, v **USA** stále **roste burza** (černý pátek a úterý 24.a 29.10.1929) (tržní hodnota **akcií NY**: září 1929: 90mld. → listopad 72mld. → červenec 1932 15,6mld.), **banky** požadují okamžité splacení dluhů...

Spojené státy přispěly k šíření krize:

- **Ochranářství** - Smoot-Hawley sazebník 1930, již 1922 Fordney-McCumber tariff (pro postižené zemědělce);

Zadlužené země **nemají** přístup k **trhům** a k **USD**:

- **unilaterálně** zvyšují **cla** aby je získaly, **minimalizují dovozy** aby je neutratily, snaží se **exportovat** aby je vydělaly (snižování **kurzu měn**);
- navíc **licence**, veterinární a obalové **regulace**, kapitálové **kontroly**, **monopolizace** zahr.obchodu;
- **chudé** země neměly **odbyt** pro své exportní komodity, neměly **za co kupovat** západní exporty...
- k tomu **pokles cen surovin** a **potravin** (omezení výroby obtížnější, **nadbytky**...);
- pokles cenových hladin – **deflace** – **propouštění**...
- *již dříve omezení imigrace do USA;*

Sazby přepočtené na hodnotu zboží – průměr sazeb všech položek neosvobozených od cel

Celní sazebník	Z roku	přepočtené podle roku	Hodnota sazby
Tariff of Abominations	1828	1830	61,7
Morrillův sazebník (občanská válka)	1868	1868	48,7
McKinlyho sazebník	1890	1891	48,4
Wilsonův sazebník	1894	1895	41,3
Dingleyho sazebník	1897	1898	46,5
Payne-Aldrich sazebník	1909	1910	40,8
Underwoodův sazebník	1913	1914	27,0
Fordney-McCumber sazebník	1922	1923	38,5
		1930	44,6
Smoot-Hawley sazebník	1930	1931	44,9
		1932	59,1

V roce **1932** pokles světové **průmyslové výroby** na **64%** roku 1929

- (USA: 29-33 HNP -30%, investice -90%, prům. výroba -50%, ceny agri -60%, nezam. 1933 25,2%, deflace 20%);
- od roku 1929 do roku 1932 poklesl nominálně **mezinárodní obchod** na třetinu (z 3 mld. USD na 992 mil. USD) (US vývoz 1929-1933 z 5,24mld. na 1,61mld.);
- ještě v roce **1938** je **obchod** mezi vyspělými zeměmi **nižší** než **1913**;
- **izolace**, maximalizace **exportů** a minimalizace **importů** (včetně devalvací).

První mezinárodní řešení

- **Imperiální systém preferencí** – Otawa 1932, **FTA** v rámci **Comonwealthu** + reakce na dezintegraci SE;

Americký izolacionismus

- USA 1934 – **zákaz půjček** vládám, které nesplatily válečné dluhy (všechny);
- negativní důsledky → proto **1934 Reciprocal Trade Agreement Act** – umožňuje americké vládě vyjednat snížení cel s jinými zeměmi na bilaterální úrovni (ideový průlom?).

Vývoj po roce 1945

Politický kontext poválečného období

- už během 2sv. války **reflexe meziválečné** situace...
- USA chtějí zrušení Imperiálních preferencí, GB chtějí snížení US cel;
- **Ženeva** – cíl: liberalizace + zabránění diskriminace (ITO);

Keynesiánství, znárodňování, významná role státu:

- nízká nezaměstnanost (i nízká inflace), rychlý růst (US-WE-JAP);
- **Evropa** – do roku **1953** napravena většina **škod**:

USA po roce 1945 – **hegemon**:

- 60% průmyslové výroby západu;
- přesvědčení o zodpovědnosti za chod svět. ekonomiky;
- poučení z meziválečného vývoje a hrozba komunizmu;

Marshallův plán

- schválen kongresem v dubnu **1948** – probíhal do **1952** (13 mld. USD – ročně 1% HDP USA; asi 2% HDP příjemců); pro distribuci OEEC, pak OECD;

Studená válka – politické důvody pro liberální ekonomický režim;

- ek.liberalismus a demokracie (?).

Období silných mezinárodních režimů (1951 – 1973)

- **Růst HDP** o 5,1% ročně (4,5% na obyvatele);
- **Růst průmyslové produkce** o 6% ročně (mezi 1951-1973 stejně jako 1800-1953);

Příčiny dynamiky:

- rychlá **obnova** + dostupné nové **technologie, spotřební zboží**;
- **strukturální** přesun k sekundárnímu a terciálnímu hospodářskému sektoru;
- mezinárodní **obchod**;

Německý a Japonský zázrak:

- **konvergence** (+10% Japonsko; Německo a Itálie cca 6%; Francie 5% vs. USA 3,5% a GB 2,8%);

Růst mezinárodního obchodu 1948-1973:

- do 1960 export z 53mld. USD na 112mld. USD - přírůstky **6%**;
- v letech 1960 až 1973 přírůstky **8%**;
- předstih růstu produktu – tzn. **integrace...**

Formování mezinárodního obchodního režimu

26.6.1945 vzniká **OSN**

- *UN Development Programme* (**UNDP** – rozvojové aktivity **DCs**);
- *UN Conference on Trade and Development* (**UNCTAD** – obchod **DCs**);
- *International Labor Organization* (**ILO** – pracovní standardy)

12/1945 **USA** vybídla své spojence k **zahájení jednání** k uzavření **multilaterální dohody** o **recipročním snižování cel** na zboží;

- **2 pilíře mezinárodního systému: IMF a WB** (Brettonwoodský sys.) - chybí třetí pilíř pro **obchod a zaměstnanost...**
- **1946-1948:** snaha vytvořit **ITO...**
- **USA, OSN a ECOSOC přijali rezoluci svolávající konferenci** k návrhu charty **ITO**.

V rámci ECOSOC (OSN) **přípravný výbor ITO:**

- **Londýn (1946)** – návrh zahájit vzájemná **jednání o odstranění bariér...**
- **Ženeva (1947)** – práce na **GATT...**
- **Havana – konference (1947-1948)**

GATT 1947

1948 – Havana

- Závěrečné setkání v rámci **Konference OSN o obchodu a zaměstnanosti** - závěrečný akt **24.3.1948**.
- Vypracována **charta ITO** - první kolo (Ženeva) jednání Smluvních stran **GATT**.

GATT 1947

- provizorní řešení – **protokol** o provizorním provedení - **30.10.1947** (vstup v platnost **1.1.1948**);
- **23 smluvních stran: Vzájemná ujednání (dohoda) + kapitola V. charty: „General Agreement on Tariffs and Trade“;**
- Základní principy: **doložka nejvyšších výhod (MFN)** a **národní zacházení (national treatment)**;

Následuje 8 kol mnohostranných obchodních jednání...

3/1948 v Havaně vyjednávání o **ITO ukončeno** – **charta** neúspěšně předložena **Kongresu USA**.

12/1950 Truman vzdal...

Kola mnohostranných jednání

- **Ženeva 1947**
 - 45000 koncesí, 10 mld. USD;
 - dopad na 20% obchodu; (*Truman: US-GB jednání, Commonwealth*)
- **Annecy 1949 a Torquay 1950-51**
 - skromný pokrok 5 resp. 8,7 tis koncesí;
 - vyčerpávání systému „výrobek za výrobek“;
 - **nezraňující** položky, kdo již měl cla nízká, neměl co **nabídnout**... (*Truman: US-JAP, WE jednání*)
- **Ženeva 1955-56** a **Dillon 1960-61** stejná pravidla i problémy... (*Eisenhower*)
 - přesto 1947 až 1962 snížení cel o 35%;

- **Kenedy round 1963-67** (62 účastníků): (+ *Johnson: Trade Expansion Act 1962*)
 - **lineární metoda** – původně snaha o -50%, nakonec **-35%**, AGRI dotčeno minimálně;
 - **rozvojové** země bez požadavku reciprocity;
 - sjednané koncese 40mld. USD, cla na MANU výrobky **na 10%**;
 - přijat **antidumpingový** kodex (zůstávají ostatní NTB);
- **Tokio 1973-79** (102 účastníků): (*Nixon+Ford+Carter: New Economic Order, 1974 Trade Act*)
 - metoda **harmonizace** (vyšší cla byla snížena více);
 - koncese na 125mld. USD;
 - cla na MANU zboží snížena **o 33% na** v průměru **5%**;
 - pokrok v **NTB** a **zemědělství** velmi skromný;
- **Uruguay 1986-94** (123 účastníků) (*Reagan+Bush*)
 - iniciátory EU a Kanada, **WTO** (GATS, TRIPS)
 - přijetí vícestranných dohod všemi (princip jediného závazku);
 - Ministerské konference: 1996 Singapur, 1998 Ženeva, 1999 Seattle, **2001 Doha**, 2003 Cancún, 2005 Hong-Kong, 2009 a 2011 Ženeva;

Děkuji za pozornost

Oldřich Krpec

krpec@mail.muni.cz

MVES FSS MU, Joštova 10, 60200 Brno

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ